

másra. Benne tükröződik a mai visszás világ képe, Amerikától Európáig. Mondhatni, szintén típus, akárcsak a «Jó hinni» Barth János. Ebből a nemzedékből kiszívta az akaratot a világháború és az a sok csalódás és kiábrándulás, mely azután érte. Nem alkotó, hanem szenvedő nemzedék. Nem törtető, hanem emberis. Reményi lírája (mert hiszen regénye is líra) rokon Mécs László lírájával.

Tudomásunk szerint ez az első regényi a magyar irodalomban, mely a külföldi magyarok életét rajzolja. Típusai élnek, ismerősökre találunk bennük, megérik rajtuk, hogy az író élő modell után mintázta őket. Reményi nem fukarkodik a naturalisztikus életábrázolásban, de elsősorban a pőrére vetkőztetett lélek érdekli. Az erotikum nála sohasem öncélú, hanem szerves része az életnek. Világfelfogása nem kapcsolódik bele pozitív hitbe, hanem valami nagyvonalú, de épen azért szétfolyó vallása az emberiségnek.

Sok újat hoz, de legnehezebben mégis a nyelvvel fog megbarátkozni a magyar olvasó. Ezen a téren modernjeink és modernkedőink után már nem sok meglepetés érhet bennünket, mégis Reményi stílusa egy modern írónk stílusával sem állítható párhuzamba. Rendkívül elvontan gondolkodik és a legegyszerűbb gondolatokat is absztrakt képekkel fejezi ki. Négy kötetten át ez kissé fáraszt, bár tagadhatatlan, hogy nála ez nem keresettség, sem nem eredetiség, hanem írói egyéniségének folyománya. Jól ír magyarul, de azért megérik stílusán, hogy már több mint egy évtizede külföldön él. Annál nagyobb öröm számunkra, hogy mégis meg tudott maradni magyar írónak és ilyen értékes könyvvel ajándékozott meg bennünket, mint ez a regénye. Kiáltás ez hozzánk a tengerentúlról, hallgassuk megértéssel. *if.*

A magyar mult tarlójáról. Takáts Sándor rég ismert, de csaknem egyedülálló jelenség történetirodalmunkban: egy modern Froissart. Nagy irodalmi és levéltári anyag fölhasználásával dolgozik ugyan, mégsem végez a szónak hétköznapi értelmében vett tudományos munkát. Ritkán foglalkozik a történet fõlszínén mozgó eseményekkel, sőt a nevezetesebb történeti személyek is inkább epizódalokok nála, õt az egyszerű emberek érdeklik. Ezeket nem kell ünneplõ ruhában pózba helyezni s az ebbõl eredõ közvetlenség teszi õt

hasonlóvá a végtelen bájoságú Froissarthoz, az apró-cseprõ ügyek rajza az út visz bele a történelembe, amit az ú. n. tudományos értekezésekben hiába keresünk: életet. Hányszor mondták el napjainkban is, hogy például a világháború történetét ma nem lehet megírni, mert hiányzik hozzá a «történeti távlat». Bizonyos idõ múlva meglesz a távlat, de nem lesz meg az élet eleven-sége. Ez az elevenség van meg Takátsnál, az élet derûje árnyoldalak nélkül. És ezért kedves olvasmány minden munkája: nemcsak tanítást, hanem élvezetet is nyújtanak. Mindenki másnál mesterkélt volna a régies stílus, nála ez mitsem von le a páratlan közvetlenségbõl. Nála az ismétlések is csak az alapjábanvéve mégis nehéz anyag könnyítését szolgálják: egy kedves író, akinél erénnyé változik az is, ami másnál hiba volna, akinek mûveibõl számtalan szín és alak fog még regényekbe kerülni. *tp.*

Bartucz Lajos: Honfoglaláskori magyar koponyák. Árpád magyarjainak tömegét a legalacsonyabb számítás is 100.000-en felül teszi, a hiteles honfoglaláskori koponyák száma messze a száz alatt marad: nem merész gondolat-e ilyen alapon kutatni a honfoglalók fajiságát? Bartucz megkísérelte, eredményei tökéletesen megegyeznek a történelem és a nyelvtudomány eredményeivel. A férfiak és nõk faji összetétele eszerint nem teljesen azonos: valószínű magyarázatul szolgál a nõrablás. A gazdagabb sírokból török-tatár jellegû koponyák kerültek ki: ez volt a vezetőréteg, míg a szegényebb nép volga-ugor fajta. A mai magyarságból a Balaton környéki és göcseji magyarok koponyajelzõje áll legközelebb a honfoglalókéhoz. A honfoglalók alacsonyabb termetûek voltak, mint a mai magyarság, új elemek bevándorlása magyarázza ezt a különbséget, de a magyarság õsi típusait jogosan kereshetjük a kisközepes termetû területeken. —*l.*

Ludwig Pastor. Negyven esztendeje annak, hogy Ludwig Pastornak a renaissance-és reformációkorabeli pápák történetérõl írott munkája elsõ kötete elhagyta a sajtót. Az emult negyven év alatt e mû világhírt szerzett írójának s halhatatlan nevet biztosított emlékének a tudománytörténelemben. A külsõ siker nemcsak az író személyét érte, de szinte szokatlan

érdeklődés nyilvánult meg mindenfelé, a szorosan vett tudományos körökön túl is, az adatokban páratlanul gazdag, hiperkritikus túlzásoktól vagy a történeti igazságot nem megvilágosítani, hanem inkább elhomályosítani akaró törekvésektől egyformán mentes mű iránt, mely értékelésével és módszerével irányt jelöl a történetírásban. Minő értéket jelent Pastor munkájának ez a tulajdonsága, jól tudja mindenki, aki valaha is foglalkozott a renaissance-pápák vagy a reformáció és ellenreformáció korának analitikus boncolgatásával vagy szintetikus értékelésével.

Ludwig Pastor e kényes, finom emberismeretet, biztos ítélőképeséget egyaránt kívánó problémák ezer Scylláját és Charybdisét ki tudta kerülni az igazság sérelme nélkül, épen mert kutatásaiban, értékelésében csakis az igazság volt a vezetője. Igazságszeretetének és ezzel párosult bölcs emberismeretének, higgadt világszemléletének, tárgyilagos történeti módszerének köszönhetjük, hogy ma e kor alakjai és eseményei nem egyoldalúan, mindenütt csak az elszomorítót, a napfényt el nem bíró sötétet látva; vagy az ellenkező végleten, jámbor szívvel dobva az elhallgatás fátylát a kor kétségkívül sötét jellemeire és borzalmas eseményeire, jelennek meg többé szemeink előtt. Nem a meg nem értés fanyar közönbösségével nézi hőseit, tetteiket, mint az észak-német protestáns Gregorovius; de épen úgy hiányzik belőle Demfle és tanítványai történetsemlelétenek politikai hangulataiból merítő elfogultsága. Történetírói módszere koruk gyermekeit varázsolja elének. Nem fedi el a bűnt, nem szépíti, de nem is halmozza szencziókul a félműveltség számára. Pastor az igazság szemüvegén át ítél emberek és események felett; ez a módszer elvezet a reformáció megértéséhez, de finoman érzékelteti az ellenreformáció, az olasz lélek ezen önmagából fogant szülöttének szükségszerű létrejöttét is.

Elegáns stílusa, mely mindig párhuzamban van az anyaggyűjtés gazdagságával és a feldolgozás módszerességével, olyan tulajdonság, mely a legnagyobbak közül is csak keveseknek adatott meg. Pastor e belső, kitűnő tulajdonaihoz az a szerencse is párosult, hogy munkakedvvel, testi és lelki erővel egyaránt bírta négy évtizeden át a szinte emberfeletti munkát.

A magyar tudományosság, melynek eredményeit annyi becses támogatás-

sal segítette elő, az első kötet megjelenésének negyvenedik évfordulóján, egyben a tizedik kötet megjelenése alkalomával hálás szívvel tekint Ludwig Pastor felé.

Tóth László.

Három könyv.

Lombroso leánya, Ferrero felesége könyvet írt a női lélekről. A két név nagy tévedésekre, még nagyobb elfogultságra jogosíthatta volna viselőjét, de szerencsére az írónőnek nem volt szándékában a rendszerezés. Tudományos rendszeralkotásban nehéz az előítéletek szubjektivitását elkerülni, megfigyelések, tapasztalatok közlésében könnyebb. Gina Lombroso leánya számára adott mintegy anyai tanácsokat és így nem került a sor beporosodott elméletek újrahangoztatására. Nincsen távolabbi idő, mint a tegnapi múlt és nincsen kellemetlenebb érzés, mint találkozni problémákkal, melyek nemrég váltak értelmetlenné számunkra. Elméleteiben hát nem hat anakronisztikusan a könyv, de ez még nem jelent eredményiben ujságot. Nincsenek benne Weiningeri túlzások, freudi indiszkrétciók, de nincsenek különösebb mondanivalók sem. Ismét bebizonyosodott a régi igazság, hogy csak a férfiak tudnak érdekeset mondani a nő lelkéről, mint ahogy a legkitűnőbb női típusokat Madame Bovary-tól Duchesse de Guermantes-ig férfi regényírók teremtették meg. Gina Lombroso munkája mégis figyelemreméltó, mert egy hangulat és egy követelés csődjét mutatja, a századvégén amely az emancipált nő elképzelt alakjához fűződött. Ma a jámbor elgondoltság brutálisan valóra vált, a nő helyzete gyökeresen megváltozott, százszorosan beteljesítve a kívánságokat és ime a «tudós nő»-típus megijed a nála is modernebb típustól és a családi tűzhely szépségét kezdi prédikálni. A követelés, a felállított ideál tehát már nyíltan ellenkezőjére fordult, de a hang, az érzelmi tónus még a régi; attól nehezebb szatadulni. A nő még mindig a meg nem értett ösztönlény, akinek finom hangulatait, áldozatkész önfeláldozását, egész érzelmevilágát képtelen felfogni a durva, önző, absztrakt fogalmakkal vagy rideg érdekszempon-tokkal dolgozó férfi, a nő helyzete még mindig tragikus. De a lázadó hangulat már eltűnt, a jelszó most a beletörődés az adott viszonyokba, a férfiszolgálás meghatározhatóságára.